

**INVESTITSION LOYIHALARNING SHAKLLARI VA
MEXANIZMLARINI QAYTA ISHLASH:
ZAMONAVIY YONDASHUV VA SAMARADORLIK OMILLARI**

Ismatov Akmal

Termiz davlat universiteti, Iqtisodiyot fakulteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” ta’lim yo’nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda investitsion loyihalarning asosiy shakllari hamda ularni moliyalashtirish mexanizmlarini qayta ko‘rib chiqish masalalari keng yoritilgan. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida investitsiya loyihalarini samarali boshqarish, risklarni kamaytirish, moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash va uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, investitsiya loyihalarini baholash mezonlari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari tahlil qilinadi.

1. Kirish

Investitsion loyihalar milliy iqtisodiyot rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Ular ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va yangi ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Bugungi kunda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va raqobatbardoshlikni oshirish jarayonida investitsion faoliyat alohida o‘rin tutadi. Shu sababli investitsion loyihalarni shakllantirish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Investitsiya jarayonida moliyaviy, tashkiliy va huquqiy mexanizmlar o‘zaro bog‘liq holda ishlaydi. Loyiha samaradorligi to‘g‘ri moliyalashtirish manbalarini tanlash va risklarni boshqarishga bevosita bog‘liq.

2. Investitsion loyihalarning asosiy shakllari

Investitsion loyihalar bir nechta mezonlarga ko‘ra tasniflanadi. Amalga oshirish sohasiga ko‘ra sanoat, qishloq xo‘jaligi, ijtimoiy va infratuzilma loyihalari mavjud. Har bir loyiha turi o‘ziga xos moliyalashtirish mexanizmi va risk darajasiga

ega. Moliyalashtirish manbasiga ko'ra investitsiyalar davlat, xususiy, xorijiy yoki aralash shaklda bo'lishi mumkin. Davlat investitsiyalari strategik sohalarda qo'llaniladi, xususiy investitsiyalar esa bozor mexanizmlariga asoslanadi. Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmi esa yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirishda samarali hisoblanadi. Innovatsion darajasiga ko'ra an'anaviy va innovatsion loyihalar farqlanadi. Innovatsion loyihalar yuqori riskga ega bo'lsa-da, yuqori daromad keltirish imkoniyatiga ega.

3. Investitsion loyihalarni amalga oshirish mexanizmlari

Loyihani amalga oshirish bir necha bosqichlardan iborat: loyiha g'oyasini ishlab chiqish, texnik-iqtisodiy asos tayyorlash, moliyalashtirish manbalarini aniqlash, risklarni baholash va monitoring jarayonlarini tashkil etish. Moliyalashtirish mexanizmlariga bank kreditlari, obligatsiyalar chiqarish, aksiyalar emissiyasi, lizing va xalqaro moliya institutlari mablag'lari kiradi. Har bir mexanizmning afzallik va kamchiliklari mavjud. Masalan, bank krediti tezkor moliyalashtirish imkonini beradi, ammo foiz to'lovlari moliyaviy yukni oshiradi. Aksiya chiqarish esa qarz yukini kamaytiradi, lekin mulkchilik ulushining kamayishiga olib keladi. Raqamli moliya vositalari va fintech platformalari investitsiya jarayonini soddalashtirib, tezkor qaror qabul qilish imkonini bermoqda.

4. Investitsion loyihalarni qayta ishlash zarurati

Bozor sharoitlari o'zgarishi, inflyatsiya, valyuta kursi tebranishlari va foiz stavkalari o'zgarishi investitsion loyihalarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Agar loyiha kutilgan natijani bermasa, uning moliyaviy modeli yangilanadi, xarajatlar optimallashtiriladi va daromad prognozlarini qayta hisoblanadi. Loyihani qayta ishlash jarayonida risk-menejment tizimi muhim ahamiyatga ega. Stress-test va ssenariy tahlillari yordamida loyihaning turli iqtisodiy sharoitlarga moslashuvchanligi baholanadi.

5. Samaradorlikni baholash usullari

Investitsion loyihalarni baholashda NPV (sof joriy qiymat), IRR (ichki daromadlilik normasi), Payback Period (qaytish muddati) va Profitability Index

ko'rsatkichlari qo'llaniladi. Ushbu indikatorlar loyiha daromadligini aniqlash va qaror qabul qilishda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi. Agar NPV musbat bo'lsa va IRR diskont stavkasidan yuqori bo'lsa, loyiha iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq hisoblanadi. Samaradorlikni baholash investitsiya risklarini kamaytirishga yordam beradi.

Xulosa

Investitsion loyihalarning shakllari va mexanizmlarini qayta ishlash iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Samarali moliyalashtirish mexanizmini tanlash, risklarni boshqarish va zamonaviy baholash usullarini qo'llash loyiha muvaffaqiyatini belgilaydi. Shu bois investitsiya jarayonini tizimli, kompleks va zamonaviy yondashuv asosida tashkil etish zarur.